

**UCHWAŁA Z DNIA 25 MAJA 2004 R.
WZP 1/04**

Artykuł 7 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (Dz.U. Nr 162, poz. 1117) jest przepisem szczególnym w rozumieniu art. 3 § 2 k.w.; tym samym może stanowić podstawę odpowiedzialności za wykroczenia popełnione przez żołnierzy wchodzących w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa.

Przewodniczący: Prezes SN J. Godyń.

Sędziowie SN: W. Bluś, J. Steckiewicz (sprawozdawca).

Prokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej: płk J. Ciepłowski.

Sąd Najwyższy w sprawie st. plut. rez. Roberta W., st. szer. rez. Janusza K. i st. szer. rez. Roberta S., po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 25 maja 2004 r. w Izbie Wojskowej, przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Wojskowy Sąd Okręgowy w P., postanowieniem z dnia 22 marca 2004 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (Dz.U. Nr 162, poz. 1117) jest przepisem szczególnym w rozumieniu art. 3 § 2 k.w., stanowiącym podstawę do przyjęcia odpowiedzialności żołnierzy polskich za wykroczenia popełnione za granicą?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi j a k w y ż e j .

Uzasadnienie:

Zagadnienie prawne przedstawiono Sądowi Najwyższemu w następującej sytuacji procesowej.

Postanowieniem z dnia 9 lutego 2004 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w S., na podstawie art. 5 § 1 pkt 10 k.p.s.w. w zw. z art. 3 § 2 k.w., umorzył postępowanie przeciwko st. plut. rez. Robertowi W. i st. szer. rez. Januszowi K., obwinionym o popełnienie wykroczenia określonego art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. Nr 35, poz. 230 ze zm.) oraz st. szer. rez. Robertowi S., obwinionemu o popełnienie wykroczeń określonych w art. 86 § 2 k.w. w zw. z art. 9 § 1 k.w. i art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

Wykroczeń tych obwinieni żołnierze dopuścili się poza granicami kraju, pełniąc służbę w Polskim Kontyngencie Wojskowym w Republice I.

Zażalenie na to postanowienie wniósł prokurator.

Zarzucając obrazę przepisów prawa materialnego, tj. art. 3 § 2 k.w. i art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych

Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 162, poz. 1117) przez przyjęcie, że art. 7 ust. 1 powołanej ustawy nie jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 3 § 2 k.w., a tym samym uznanie, że obwinieni nie mogą ponosić odpowiedzialności za wykroczenie popełnione za granicą, postulował uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Wojskowy Sąd Okręgowy w P. rozpoznając zażalenie prokuratora uznał, że wyłoniło się zagadnienie prawne – sformułowane jak wyżej – wymagające zasadniczej wykładni ustawy.

Ustosunkowując się do przedstawionego zagadnienia prawnego Naczelny Prokurator Wojskowy stwierdził, że „...przedstawione zagadnienie prawne nie wymaga zasadniczej wykładni ustawy w rozumieniu art. 441 § 1 k.p.k., co winno prowadzić do odmowy odpowiedzi w omawianym zakresie”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Skuteczne wystąpienie z pytaniem prawnym wymaga spełnienia trzech warunków, a mianowicie: zawarte w nim zagadnienie powinno wyłonić się przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, musi mieć charakter prawny, czyli dotyczyć istotnego problemu interpretacyjnego, a dla jego rozstrzygnięcia potrzebna jest zasadnicza wykładnia ustawy (zob. szerzej T. Grzegorzczak: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. III rozszerzone i uzupełnione, Kraków 2003, s. 1161–1163 oraz powołane tam orzecznictwo).

W ocenie Sądu Najwyższego wszystkie te warunki zostały spełnione, bowiem nie ulega wątpliwości okoliczność, że przedstawione zagadnienie prawne ujawniło się przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, jest powiązane z konkretną sprawą, a od udzielenia na nie odpowiedzi, będzie zależał sposób jej rozstrzygnięcia.

Przedstawione zagadnienie ma niewątpliwie charakter prawny, gdyż brzmienie wskazanego w nim przepisu (art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa) nie jest jasne i powoduje rozbieżne interpretacje w orzecznictwie sądów wojskowych (patrz np. wyroki Wojskowego Sądu Garnizonowego w Krakowie Sg. 96/02, Wg. 24/03); wymaga zatem zasadniczej wykładni ustawy. Dodać też należy, że jak dotąd, ani orzecznictwo Sądu Najwyższego, ani doktryna nie wypowiedziały się na temat odpowiedzialności żołnierzy polskich dopuszczających się wykroczeń w trakcie pobytu ich jednostek wojskowych poza granicami państwa oraz podkreślić wagę i potrzebę ujednoczenia stosowania prawa przez sądy wojskowe w omawianej kwestii, spowodowane tym, że udział Sił Zbrojnych RP w wykonywaniu zadań za granicą jest coraz szerszy.

2. Przechodząc do zagadnień merytorycznych Sąd Najwyższy rozważył:

W przedmiocie odpowiedzialności obywateli polskich za wykroczenia popełnione za granicą jest regułą (inaczej niż w odniesieniu do przestępstw), że jej nie ponoszą, chyba że przepis szczególny taką odpowiedzialność przewiduje (art. 3 § 2 k.w.).

Przepis szczególny, to zarówno przepis, który zawarty jest w Kodeksie wykroczeń (zgodnie z art. 131 k.w. są trzy takie wykroczenia, a mianowicie określone w: art. 119, art. 122 i art. 124) lub w innej ustawie. Z zaprezentowanego w pytaniu prawnym stanu faktycznego wynika, że obwinionym nie przedstawiono zarzutu popełnienia któregośkolwiek z powołanych wykroczeń. Również ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, której naruszenie zarzucono wymienionym żołnierzom, nie

przewiduje odpowiedzialności obywateli polskich za jej złamanie poza granicami kraju. W świetle tych faktów podstawą prawną umożliwiającą pociągnięcie żołnierzy (szerzej „osób wchodzących w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa”) do odpowiedzialności za popełnione przez nich wykroczenie, może być art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa. Przepis ten brzmi: „Osoby wchodzące w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa podlegają na terytorium państwa obcego przepisom dyscyplinarnym, karnym i porządkowym obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej”. Zacytowany przepis nie jest jasny i rzeczywiście może budzić wątpliwości interpretacyjne, bowiem odczytywany wprost (wykładnia językowa) wskazuje, że reguluje „podległość” przepisom karnym, dyscyplinarnym i porządkowym, a nic nie mówi o wykroczeniach. Rodzi się zatem problem prawny, który sprowadza się do pytania, czy podleganie przepisom karnym obejmuje również wykroczenia?

Ponieważ wykładnia językowa omawianego przepisu odpowiedzi na to pytanie nie daje, należy zatem sięgnąć do innych metod interpretacyjnych, przede wszystkim wykładni logicznej i celowościowej (teleologicznej); wcześniej jednak kilka uwag natury ogólnej, dotyczących omawianego problemu.

Pozycja prawna wykroczeń w systemie prawnym wywoływała spór dotyczący tego, czy prawo wykroczeń należy do prawa administracyjnego, czy prawa karnego (zob. T. Bojarski, Z. Świda, Podstawy materialnego i procesowego prawa o wykroczeniach, wyd. 4, Wrocław 2002, s. 24). Aktualnie, zdecydowanie przeważa pogląd, że prawo wykroczeń stanowi część prawa karnego w znaczeniu szerokim, bowiem jest z nim ściśle powiązane, będąc jego przedłużeniem i dopełnieniem (zob. A. Marek, Prawo wykroczeń, wyd. 3, Warszawa 2002, s. 2) lub przynajmniej jest „...dziedziną prawa blisko spokrewnioną z prawem karnym” (zob. L. Gardocki, Prawo karne, wyd. 8, Warszawa 2002, s. 2). Nie wdając się w szczegółowe rozważania na ten temat i dostrzegając odrębności prawa wykroczeń od prawa karnego, Sąd Najwyższy przychylił się do poglądów, że przepisy prawa o wykroczeniach składają się na system prawa karnego obowiązującego w Polsce. W szczególności za takim rozumieniem przepisów prawa o wykroczeniach przemawiają następujące zasadnicze okoliczności:

Odpowiedzialność za wykroczenia opiera się na zasadach wspólnych (bliskich) prawu karnemu lub wręcz przejętych z Kodeksu karnego (dotyczy zwłaszcza jego części ogólnej).

I tak, do cech podstawowych prawa wykroczeń należy m.in. odpowiedzialność za czyn zawiniony (zasada winy), który musi być określony w ustawie, zgodnie z zasadą *nullum crimen sine lege certa*. Również kara musi być określona przepisami ustawy (*nulla poena sine lege anteriori*), a warunkiem odpowiedzialności jest to, że aby czyn mógł być wykroczeniem powinien charakteryzować się społeczną szkodliwością. Konsekwencją tych zasad jest w prawie wykroczeń, tak jak w prawie karnym, zakaz stosowania analogii i działania ustawy wstecz na niekorzyść sprawy (szerzej na ten temat patrz: T. Bojarski, Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu, Warszawa 2003, s. 39–43).

Podkreślić też należy, że od dnia 17 października 2001 r. orzekanie w sprawach o wykroczenia przejęły sądy rejonowe (wydziały grodzkie), a popełnione przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej i podmioty wymienione w art. 10 § 1 pkt 2 k.p.s.w. – wojskowe sądy garnizonowe, a więc te same organy, które orzekają w

sprawach o przestępstwa. Zatem w rzeczywistości różnice między wykroczeniem a przestępstwem sprowadzają się do stopnia społecznej szkodliwości czynu i intensywności karania, przy czym w Kodeksie karnym, tak jak i w Kodeksie wykroczeń, są to kary i środki karne, często te same.

Reasumując, można stwierdzić, że istota odpowiedzialności za wykroczenie jest taka sama jak w przypadku przestępstwa. Pośrednim potwierdzeniem tego poglądu jest uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 1973 r., VI KZP 80/72 (OSNKW 1973, z. 6, poz. 62), w której dokonano wykładni określenia „odpowiedzialność karna”, o jakiej mowa w art. 166 § 1 k.p.k. (obecnie art. 183 § 1 k.p.k.). Teza owej uchwały brzmi: „Określenie «odpowiedzialność karna» użyte w art. 166 § 1 k.p.k. obejmuje odpowiedzialność zarówno za przestępstwo, jak i za wykroczenie”. Wyrażony wówczas pogląd – podzielany przez Sąd Najwyższy rozpoznający niniejszą sprawę – był na ogół aprobowany w doktrynie (patrz: W. Daszkiewicz, PiP 1974, z. 6, s. 108 oraz M. Cieślak, Z. Doda, Pal. 1974, nr 10, s. 199). Odnotować też należy głos krytyczną L. Gardockiego (OSP 1973, nr 10, poz. 199).

Wreszcie też pośrednim, ale istotnym zdaniem Sądu Najwyższego, argumentem na to, że ustawodawca używając określenia „odpowiedzialność karna” ma na myśli również odpowiedzialność za wykroczenia, jest uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (patrz druk sejmowy nr 388 z dnia 12 kwietnia 2002 r., s. 15–16), przyjętego następnie w „noweli” z dnia 10 stycznia 2003 r. (Dz.U. Nr 17, poz. 155), w części, w której wyjaśnia się sens zmiany brzmienia art. 183 § 1 k.p.k.

Jak stwierdzono należyte rozumienie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa wymaga sięgnięcia do wykładni logicznej i celowościowej.

Opierając się na tej pierwszej, zgodnie z wnioskowaniem *a maiori ad minus*, nie sposób byłoby przyjąć, że ustawodawca podporządkowując w powołanej ustawie określone w niej podmioty przepisom karnym, pominąłby przepisy z zakresu prawa wykroczeń. Byłby to nielogiczny i niezrozumiały zabieg legislacyjny, zwłaszcza że obok przepisów karnych wymieniono również przepisy dyscyplinarne i porządkowe. Pogląd, że ustawodawca wyłączył stosowanie tylko przepisów prawa wykroczeń byłby rozumowaniem zakładającym jego nieracjonalność. Tezy takiej Sąd Najwyższy nie podziela i uznaje, że celem ustawodawcy wprowadzającym zapis, o którym mowa w art. 7 ust. 1 cyt. ustawy, było wyraźne podporządkowanie osób wchodzących w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa przepisom – mówiąc ogólnie – dyscyplinującym, a zatem również i wykładnia teleologiczna uzasadnia rozumienie omawianego przepisu w sposób przyjęty w uchwale. Argumentem wspierającym ten pogląd może być fakt, że poprzednio obowiązująca ustawa z dnia 19 lutego 1998 r. o zasadach użycia Sił Zbrojnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej w 1998 r. (Dz.U. Nr 23, poz. 119) w ogóle nie regulowała kwestii podporządkowania żołnierzy i pracowników wojska tego rodzaju przepisom.

Wykładnia dokonana przez Sąd Najwyższy nie narusza zasady *in dubio pro reo* (zasada ta dotyczy nie tylko faktów, ale i prawa – patrz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1994 r., WO 68/94, OSNKW 1994, z. 11–12, poz. 73), bowiem reguła, o której mowa, stosowana jest dopiero wtedy, gdy pomimo wszelkich możliwych starań organu prowadzącego postępowanie, nie zdoła on usunąć występujących wątpliwości.

Obawa sądu odwoławczego zasygnalizowana w uzasadnieniu postanowienia przekazującego do rozpoznania zagadnienie prawne, że uznanie odpowiedzialności za wykroczenia żołnierzy polskich, którzy dopuścili się ich w warunkach służby poza granicami kraju byłoby „sprzeczne z przepisami art. 32 Konstytucji RP”, bowiem rozszerzałoby odpowiedzialność „na określoną grupę podmiotów”, jest z gruntu bezzasadna. Nie jest bowiem niczym szczególnym w prawie polskim, że tylko „określona grupa podmiotów” może być sprawcą pewnych przestępstw (czynów zabronionych), czego wymownym przykładem jest chociażby odpowiedzialność żołnierzy za tzw. przestępstwa wojskowe, określone w części wojskowej Kodeksu karnego, jak również odpowiedzialność , np. osób pełniących funkcje publiczne.

Z przytoczonych względów, Sąd Najwyższy uchwalił udzielić odpowiedzi jak na wstępie.